

schen den Mauern präparierte Gräber. Ansicht von Osten. (Foto K. Kozák, 2001).

Abb. 5: Prag 1 – Altstadt, Na Zábradlí Konstr.-Nr. 205/I. Fundsituation im Sektor C mit dem mächtigen Fundament der südlichen Umfassungsmauer des gotischen Kirchenschiffs (Z3), der Ecke der romanischen Zentralkirche, der Südwand mit dem zugemauertem Eingang vom romanischen Zubau (Z2), der südlichen Umfassungsmauer vom Schiff der Vorgängerkirche (Z6) und dem Fundament des gotischen Zubaus (Z4), Ansicht von Westen. (Foto J. Podliska, 2001).

Abb. 6: Prag 1 – Altstadt, Na Zábradlí Konstr.-Nr. 205/I. Fundsituation im Sektor D mit der westlichen Außenseite des westlichen quadratischen Baukörpers der romanischen Zentralkirche mit der quer zugefügten Mauer des romanischen Zubaus. Im Hintergrund Umriß des Fundaments der nördlichen Umfassungsmauer des gotischen Kirchenschiffs. Zwischen den romanischen Mauern eine Sonde mit dem abgedeckten Skelettgräberniveau. Ansicht von Südwesten. (Foto J. Podliska, 2001).

Abb. 7: Prag 1 – Altstadt, Na Zábradlí Konstr.-Nr. 205/I. Genereller Schnitt über die gemauerten Konstruktionen in der westlichen Partie der Kirche mit Auszeichnung der Höhnenniveaus. Bauphasen: schwarz – ältere romanische Kirche, dicht kreuzschraffiert – die zweite romanische Kirche (Zentrale), dünn kreuzschraffiert – romanischer Zubau zur Zentrale, dicht schraffiert – gotischer Kirchenschiff, dünn schraffiert – spätere Zubauten zum gotischen Schiff, grau – neuzeitliches Umfassungsmauerwerk des Untergeschosses. (Zeichnung S. Matoušová).

Abb. 8: Prag 1 – Altstadt, Na Zábradlí Konstr.-Nr. 205/I. Fund- und Rekonstruktionsplansituation der Bauphasen der Kirche. (Zeichnung S. Matoušová).

Abb. 9: Prag 1 – Altstadt, Na Zábradlí Konstr.-Nr. 205/I. Fund- und Rekonstruktionsplansituation der Bauphasen der Kirche. (Zeichnung S. Matoušová).

Abb. 10: Prag 1 – Altstadt, Na Zábradlí Konstr.-Nr. 205/I. Fundsituation der erforschten Gräber und Umrisse der Gruben (eingezeichnet in den Mauerplansituationen). Um der Anschaulichkeit wegen sind Skelette schematisiert. (Zeichnung S. Matoušová).

Abb. 11: Rekonstruktionsaxonomie mit Grundrissen einzelner Bauphasen der Kirche. A – die ältere romanische Kirche, B – die zweite romanische Kirche (Zentrale), C – die zweite romanische Kirche mit dem romanischen Zubau, D – die zweite romanische Kirche mit dem gotischen Schiff und späteren Zubauten. Rekonstruktion aufgrund der Feststellungen K. B. Mádl's (Anm. 18), der neuesten Feststellungen der archäologischen Forschung und unter Beachtung der Rekonstruktionen der Kirche der hll. Petrus und Paulus in Řezno (s. Anm. 55). (M. Müller, weiter bearbeitet und korrigiert von S. Matoušová).

(Übersetzung J. Noll)

POZNÁMKA K NEJSTARŠÍM PARTIÍM DOMU ČP. 438/I V MICHALSKÉ ULICI NA STARÉM MĚSTĚ PRAŽSKÉM

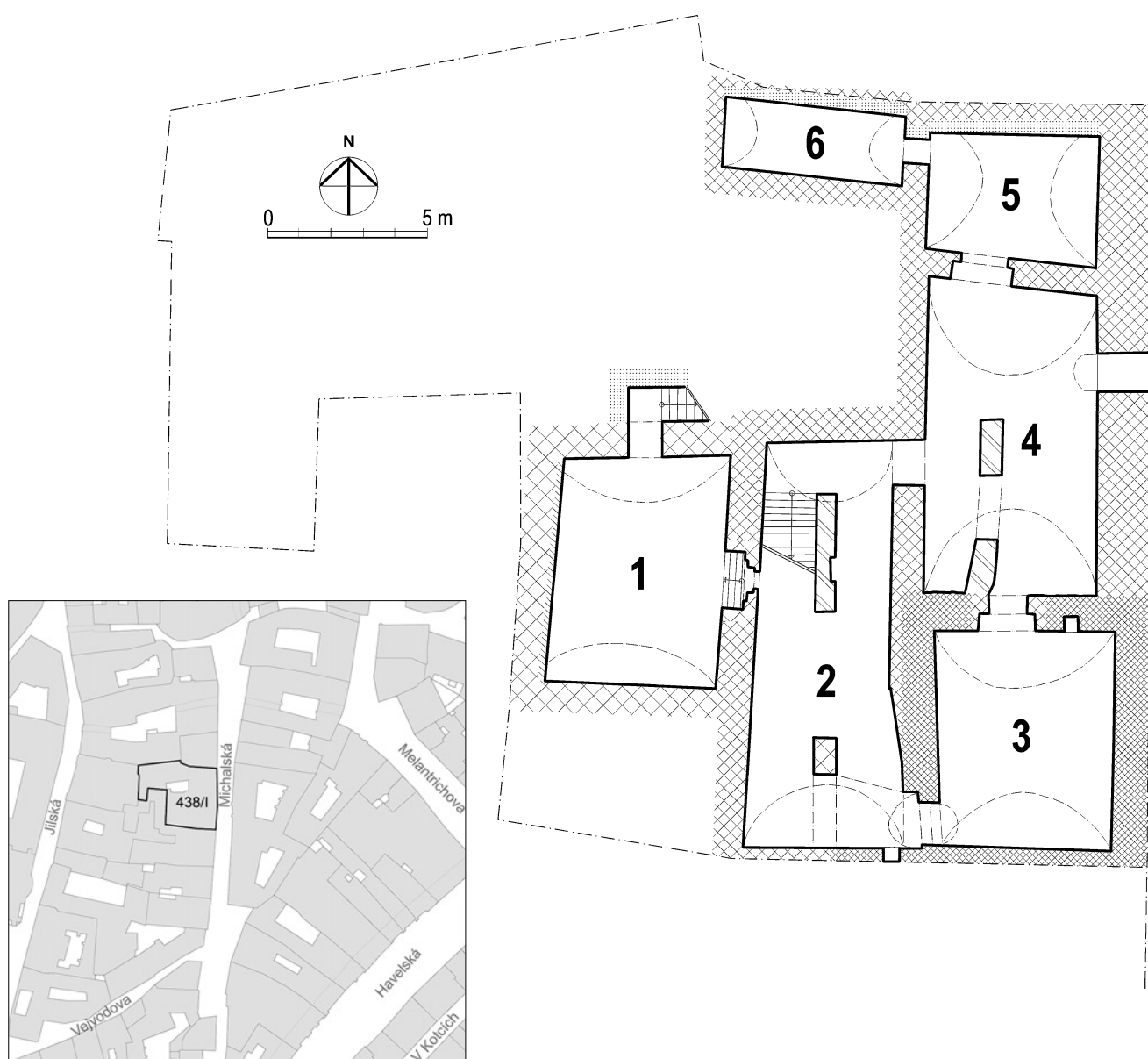
ZDENĚK DRAGOUN

V rámci revize staroměstských románských domů poskytl realizované stavební úpravy v suterénech domu čp. 438/I v roce 2001 možnost bližšího pohledu na některé části zdejších sklepů. V literatuře býval za nejstarší půdorysnou partii považován suterén v zadní části parcely (prostor 1 obr. 1), jehož původ byl kladen do románského období.¹⁾

Podrobnou prohlídkou zdíva a realizovanou sondou do mladší přízdívky v západní stěně tohoto prostoru nebyly zjištěny doklady příslušnosti stavby do raného středověku. Jediný náznak uvažovaného románského původu tvořilo několik hrubě opracovaných opukových kamenů, patrně druhotně použitých ve východní části severní stěny. Stávající valená klenba je zřetelně mladšího původu než severní stěna suterénu, protože částečně zakrývá dvojici otvorů, které na rozdíl od dřívější interpretace spíše než za okna považujeme za násypné otvory.²⁾ V celkové dispozici suterénu se po odmítnutí románského původu jeví tato prostora jako nejmladší část zdejších sklepů, zvláště když severní část její východní zdi má charakter rubu základů sousedního sklepa ve střední partii suterénu (prostor 2 obr. 1).

Zajímavý detail byl ovšem při této příležitosti konstatován v jihovýchodním rohu gotického sklepa v jižní části stavby, nepřiléhajícího přímo k uliční čáře (prostor 2 obr. 1). Opukové zdívo nepravidelně kvádrového charakteru je zde velmi hrubě řádkováno a obsahuje obdélnou odkládací niku o rozměrech 46 × 34 cm a hloubce 44 cm. Její obvod je lemován úzkými opukovými kameny, pečlivěji opracovanými pouze na plochách tvořících vnitřek niky (obr. 3). Originální část tohoto zdíva dosahuje délky 305 cm s porušenou a dodatečně přezděnou střední částí (obr. 2 a 3). V horní části zdíva nad nikou jsou opukové kameny kladeny do šikmých, k východu klesajících vrstev, směřujících ke vstupnímu otvoru do jižního z trojice sklepů při ulici (prostor 3 obr. 1). Jižní bok vstupní špalety je vyzděn z pečlivě opracovaných opukových kvádrů (obr. 2), dnešní severní bok vlastně představuje řez lomovým zdívem dodatečně k severu rozšířeným vstupním otvorem. Nad zhruba půlkruhovitě zakončeným průchodem, původně vyzděným z cihel gotického formátu, je ve zdívu vynášecí cihlový pas a nad ním nevelké, nepravidelně zděné čelo valené klenbičky. Její menší část, tvořená úzkými na výšku kladenými opukovými kameny, se ve zmíněném nároží místnosti rovněž dochovala v délce cca 100 cm (obr. 4).

Popsaný útvar lze celkem spolehlivě interpretovat jako torzo vstupní šíje, jíž se vstupovalo do zahmloubeného prostoru dnešního jižního sklepa při ulici (místnost 3 obr. 1). Provedení šíje vykazuje celkem jasné prvky gotických stavebních postupů - zdívo je zbudováno z dále neupravovaných lámaných opukových kvadratických kamenů a pod čelem klenby šíje a v portálové části vstupu jsou použity cihly. Zdívo nepřiléhá úspěšnou snahou po hrubém řádkování a použitím zvláštních nepravidelných kvádrů projevuje ohlas románských prvků. Románské uzanci odpovídá i rohové umístění šíje, která zpřístupňovala zahmloubený prostor z nitra parcely. Všechny uvedené znaky dovoluují klást vznik této části stavby do raně gotického období, patrně dosti hluboko do 2. poloviny 13. století. Jižní stěna šíje, část jejího valeného zaklenutí a vlastní vstupní otvor byly dodatečně pojaty do zdíva dlouhého valeně klenutého sklepa ve střední části domovní dispozice, při jehož výstavbě byla odstraněna severní boční zeď šíje. Tento sklep není kvůli ústupku jeho východní stěny považován za výsledek jediné gotické fáze,³⁾ nicméně současně bylo upozorněno na jednotnost klenby prostoru.⁴⁾ Spíše než o ústupku zdíva zde můžeme hovořit o šikmém přechodu mezi dvěma rovnoběžnými, ale v poněkud jiné linii vedenými zdmi. Protože považují za nepravděpodobné částečné dochování klenby vstupní

Obr. 1: Praha 1 – Staré Město, Michalská čp. 438/I. Situace sklepů (podle podkladu J. Muka upravila S. Matoušová).

šije v jakémkoliv starším řešení zastropení nově realizovaného prostoru a ponechání právě stejné části tohoto uzavření při dalších podstatných stavebních úpravách, pokládám vznik tohoto sklepa a jeho klenby za výsledek jediné stavební fáze, patrně současně se vznikem zbývajících sklepů při ulici. Úzký pás klenby v jižní části sklepa vypadá sice poněkud odlišně než zbývající širší úseky mezi otisky bednění mezi jednotlivými ramenáty, ale tato odlišnost se projevuje jen ve východní polovině sklepa a v západní (západně od patrně ještě gotického pilíře) ji již nenalézáme.

Za zbytek nejstarší stavební etapy domu lze oprávněně považovat dnešní jižní sklep při Michalské ulici (prostor 3 obr. 1). Od sousedních suterénních prostor se zřetelně odlišuje ustupující linií východní stěny a přítomností odkládací niky o rozměrech 39×37 cm, konstrukčně podobné nivy v šiji, v lomově zděné stěně severní (obr. 5). Rubová strana této stěny, jasně patrná jako jižní stěna středního sklepa při ulici (prostor 4 obr. 1), má jednoznačně základový charakter a byla jistě odkryta při dodatečném vzniku tohoto sklepa. V horní části, 295 cm nad dnešní úrovní podlahy,

je zřetelné rozhraní mezi nadzemním a základovým úsekem zdiva. Vstupní otvor, spojující tuto část suterénů se sousedním severním prostorem, je dodatečného původu a je obezděn opět cihlami gotických formátů s dodatečně obloukovitě vysekanou linií spodní části průchodu. Valená klenba prostoru 3 s markantními otisky klenebního bednění může náležet do doby výstavby nejstarší zděné části stavby. Celková výška spodního podlaží byla jistě o něco větší než zmíněných 295 cm, protože spodní linie vrcholnice klenby je o cca 25 cm výše než rozhraní základového a nadzemního zdiva, měřitelného v prostoru 4. Připočteme-li minimální výšku klenby a minimální hodnotu zásypu nad jejím vrcholem a konstrukci samotné podlahy, dospíváme k závěru, že podlaha interiéru horního podlaží se musela nacházet alespoň o 70 - 90 cm výše než rozhraní základového a nadzemního zdiva exteriéru. Vzhledem ke skutečnosti, že v samotném prostupu zdivem a následně ani v interiéru místnosti zřejmě nepokračovala sestupná část schodiště, kterou bychom u typického sklepa spíše předpokládali, kloním se k názoru, že se v tomto případě ještě

Obr. 2: Praha 1 – Staré Město, Michalská čp. 438/I. Situace jižního boku vstupního otvoru a zděné vstupní šije. Stav před rekonstrukcí v r. 2001. Pohled od východu (foto K. Fínek).

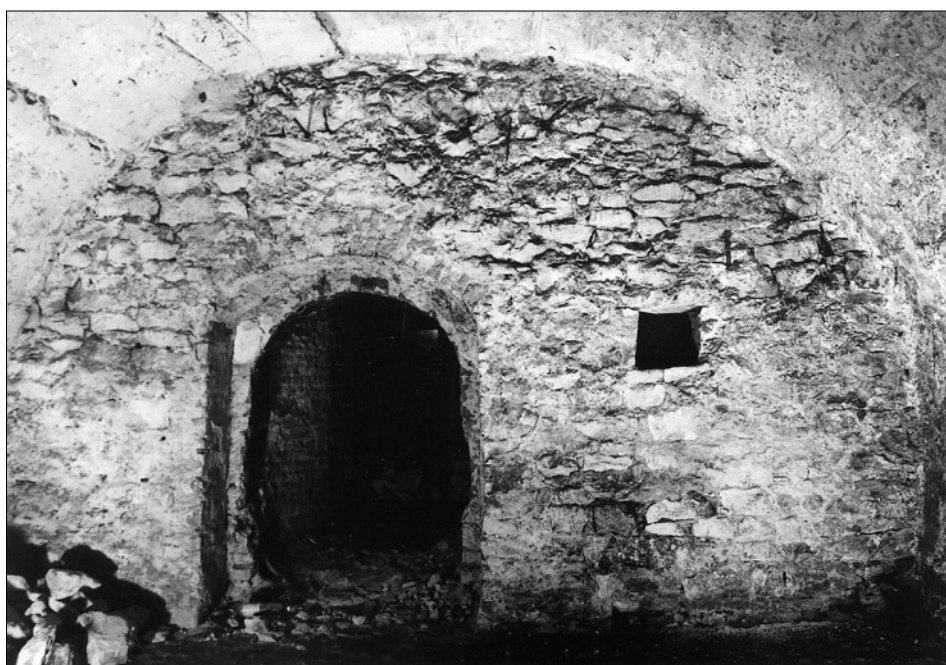
Obr. 3: Praha 1 – Staré Město, Michalská čp. 438/I. Jižní bok původní vstupní šije s odkládací nikou a šikmo zděnou horní částí. Stav před rekonstrukcí v r. 2001. Pohled od severu (foto K. Fínek).

nejednalo o klasický sklep, ale spíše o markantněji zahluubený polosuterén, jehož horní část poněkud vystupovala nad úroveň terénu v době stavby.

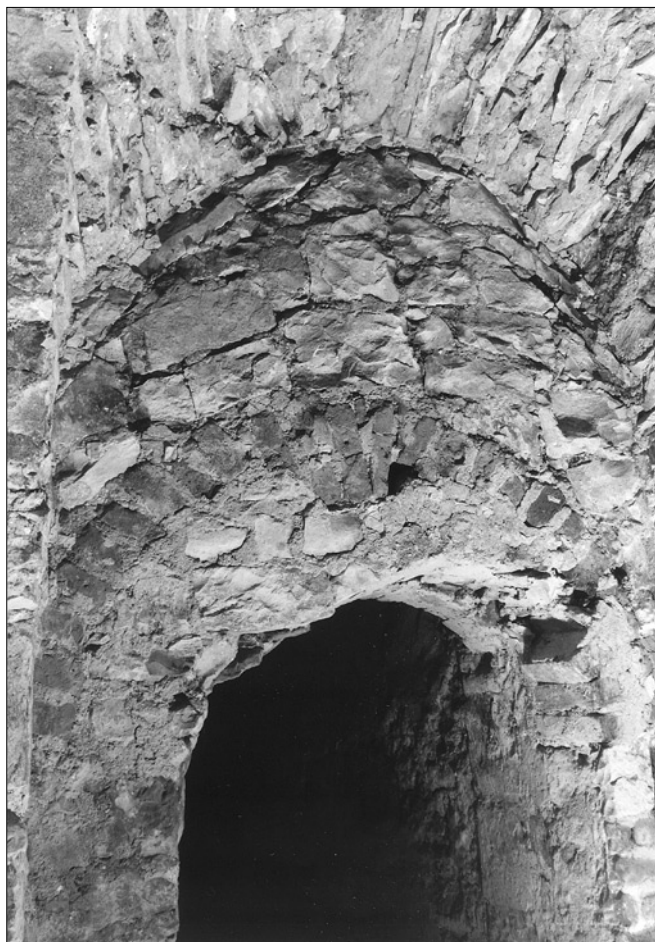
Původní parcelace domu, který vznikl stavebním spojením dvou samostatných jednotek na počátku 15. století,⁵⁾ není jednoznačně čitelná. Budeme-li ale i zde v počátečním stadiu kamenné zástavby počítat s tradiční přítomností volného vjezdu do dvorní části vedle zastavěné partie, pak lze se značnou mírou pravděpodobnosti předpokládat dvojici parcel zhruba stejné šířky s hranicí někde poblíž linie severních zdí prostor 1 a 2. Vzhledem k tomu, že gotické sklepy při ulici jsou již patrně výsledkem stavební aktivity na sjednocené parcele, pocházejí (včetně již zmíněného sklepa ve střední části dispozice) zřejmě až z průběhu 15. století.

Zjištěné prvky domu dokládají, že ve 13. století v Praze kontinuálně pokračuje i používání

románských forem zástavby, když k proměně u nich dochází prakticky pouze ve stavební technice. I v době, kdy již počítáme s existencí městského opevnění, je tedy možné před-

Obr. 4: Praha 1 – Staré Město, Michalská čp. 438/I. Severní stěna jižního sklepa při ulici. Stav před rekonstrukcí v r. 2001. Pohled od jihu (foto K. Fínek).

Obr. 5: Praha 1 – Staré Město, Michalská čp. 438/I. Horní část vstupního otvoru, čelo klenby a část klenby původní vstupní šije. Stav před rekonstrukcí v r. 2001. Pohled od západu (foto K. Fink).

pokládat výskyt domů, které stále poněkud ostražitě umožňují přístup do svého spodního podlaží, snad ještě charakteru polosuterénu, z dvorní strany parcely a komunikačně se přímo neváží na ulici. Podobný případ byl již prezentován u staveb v hloubce parcely,⁶⁾ na tomto místě popisovaná situace konstatuje navazování na románský vývoj i u staveb při uliční čáře.

Uvedená zjištění jsou dalším dokladem bohatství postupujícího poznání pražských středověkých obytných domů. Odmítnutí dřívější hypotézy je nahrazeno jiným novým zjištěním srovnatelné hodnoty pro poznávání vývoje obytných staveb. V této souvislosti lze připomenout postup poznání nepříliš vzdáleného domu čp. 241/I v Husově ulici. Tam byly v suterénu při ulici hledány relikty románské zástavby, která však byla posléze konstatována v nejzápadnější půdorysné partii.⁷⁾ Při dalším posouzení byla jako románská rozeznána střední část půdorysu sklepů.⁸⁾ Při stavebních úpravách a s nimi souvisejícím archeologickým výzkumu byl v r. 1985 raně středověký původ západní partie definitivně vyloučen a rozsah skutečné románské části spolehlivě ověřen.⁹⁾

POZNÁMKY

- 1) Muk, J. - Vilímková, M., Pasport domu čp. 438/I. SÚRPMO Praha 1960, s. 12 a 14; Vlček, P. a kol., Umělecké památky Prahy, Staré Město – Josefov, Praha 1996, s. 304.
- 2) Dragoun, Zdeněk - Skabrada, J. - Tryml, M., Románské domy v Praze. Praha 2002, s. 324.
- 3) Muk, J. - Vilímková, M., cit. v pozn. 1, s. 11.
- 4) Tamtéž.
- 5) Vlček, P. a kol., cit. v pozn. 1, s. 304.
- 6) Dragoun, Zdeněk - Skabrada, J. - Tryml, M., K otázce románského původu zástavby domu čp. 456/I na Malém náměstí na Starém Městě pražském, Průzkumy památek 4/1, 1997, s. 137.
- 7) Piša, V., Středověká Praha ve světle nálezů z r. 1955, Ochrana památek 1957, s. 93-94.
- 8) Líbal, D. - Vilímková, M., Pasport domu čp. 241/I. SÚRPMO Praha 1961, s. 30.
- 9) Dragoun, Zdeněk, Klíče z domu čp. 241/I v Husově ulici na Starém Městě pražském, Sborník Společnosti přátel starožitností 3, 1992, s. 59.

EINE ANMERKUNG ZU DEN ÄLTESTEN PARTIEN DES HAUSES KONSKR.-NR. 438/I IN DER MICHALSKÁ GASSE IN DER PRAGER ALTSTADT

Im Rahmen der Bearbeitung des Katalogs romanischer Häuser Prags und im Zusammenhang mit den Bauarbeiten im J. 2001 untersuchte man die Situation der vorausgesetzten Existenz eines romanischen Objekts im Haus Konkr.-Nr. 438/I in der Michalská (Michaels-) Gasse 15. In dem einst für romanisch gehaltenen Untergeschoß stellte man keine beweisbare Belege seines frühmittelalterlichen Ursprungs fest.

Interessante Bauentwicklungsrelikte wurden jedoch im benachbarten Keller registriert, in dessen Südostecke im Mauerwerk hochgotischer Umbauten ein Rest nach einem Eingangshals einschließlich des Tonnengewölbes identifiziert wurde. Dieser Hausteil wurde schon auf die gotische Bauweise ausgeführt, knüpft aber eng an ähnliche romanische Objekte an (vor allem mit der Bemühung um das sehr grob geschichtete Mauerwerk und mit der Lokalisierung des Eingangs ins Untergeschoß an die Hof-, also nicht die Straßenfront). Aus diesem Grund legen wir seine Entstehung in die 2. Hälfte des 13. Jahrhunderts. Ein Rest nach dem frühgotischen Haus bildet auch der Raum, in den der Hals mündete – ein viereckiger tonnengewölbter Keller mit einer Ablegenische in der Nordwand.

Die festgestellten Tatsachen belegen eine kontinuierliche Fortsetzung des Aufkommens der romanischen Bebauungsformen der Prager Altstadt in der gotischen Bautechnik. Die analogische Entwicklung im Fall der in der Parzellentiefe situerten Bauten konstatierte man schon früher; der präsentierte Fund zeigt die ähnliche Situation auch bei den Bauten in der Straßenflucht.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Prag 1 – Altstadt, Michalská G. Konkr.-Nr. 438/I. Die Keller, Situationsplan. Nach der Unterlage von J. Muk korrigiert von S. Matoušová.

Abb. 2: Prag 1 – Altstadt, Michalská G. Konkr.-Nr. 438/I. Südseite der Eingangsöffnung und des gemauerten Eingangshalses. Zustand vor der Rekonstruktion im J. 2001, Ansicht von Osten. Foto K. Fink.

Abb. 3: Prag 1 – Altstadt, Michalská G. Konkr.-Nr. 438/I. Südseite des ursprünglichen Eingangshalses mit der Ablegenische und dem schief gemauerten Oberteil. Zustand vor der Rekonstruktion im J. 2001, Ansicht von Norden. Foto K. Fink.

Abb. 4: Prag 1 – Altstadt, Michalská G. Konkr.-Nr. 438/I. Nordwand des südlichen an der Straße situerten Kellers. Zustand vor der Rekonstruktion im J. 2001, Ansicht von Süden. Foto K. Fink.

Abb. 5: Prag 1 – Altstadt, Michalská G. Konkr.-Nr. 438/I. Obere Partie der Eingangsöffnung, die Schildwand und ein Gewölbebragament vom ursprünglichen Eingangshals. Zustand vor der Rekonstruktion im J. 2001, Ansicht von Westen. Foto K. Fink.

(Übersetzung J. Noll)